Pawlicki Stefan.

O początkach kultu w socjologii

8433 1

§. Kult przodków u Indogermanów. Herb. Spen. (Sociol. 313) zarzu. mitolog. jakob. tyl. wszcz. rządom przyznaw. kult przodk.; wyższy. zaś, przed innym. zaś znajdk. nas. takow. kultu odmaw. Max Müll. (Anthr. Rel. 139-141) bez trud. odpar. zarzut ten jako nieprawdz.; żad. mitolog nie powątpie. o tym fakc.; przeczą tyl. żeb. z niego powst. relig.; uważ. go za objaw religijny. ale za późniejsz. od wiar. w Bóst. lub bogów ani też nie twier. jakob. umar. przod. lub bohat. stąd się po śmierc. pomimo kult. odbiera. Bóstw. w pełn. znacz.

Tak u Grek. i Rzym. tak u Ind. od niepam. czas. oddaw. cześć pam. nieboszcz.; w szczegół. cerem. się różn.; w głów. zas. zaś one mieć więcej to samo. Zwróci. już uwag. na fakt niewąt. że u trzech lud. tych aryjs.: kult ten w teor. przynajm. bywa ściśl. odróżnia. od kult. bosk. Nawet techni. odnosz. się do rytua. ma w Grec: różne, takżemo różn. w Ind.

Erwin Rhode, Psyche p. 139 i nast.: Bogom składą. ofiar. w świetl. dzien.; bohate. wieczo. lub nocą; tamtym na wysok. ołt. tym na nisk. nies. wydaż ognis. Tym zabij. zwierz. szersi. ciał. i męs. a głów. przed oczy. śmiert. przy duszą. do ziemi – dla bog: głów. zwierz. podnosz. ku nieb. i tak zarzyna. – Podob. u Ind. zob. M. Müll. Anthr. 293 – pitris devas.

Z Wedów (veda = wiedza) moż. za najdawniej. uważ.
Rig-veda (dwa niem. przekł.: Grassmann'a (1876-77) wiersz.
a Ludwig'a, prof. w Pradze (1876-78) prozą z koment. - Oprócz
tego wybór przekł. wiersz. Geldner i Kaegi: 70 Lieder des
Rig-Veda 1875 mit Beiträg. von Roth -
Porów. Kaegi, der Rig-Veda, die älteste Litteratur der Inder
1881 (2 wyd.) Ludwig, die Mantraliteratur u. d. alte Indien
1778 (jest to 3 tom wspom. przekła.
Bergaine, la religion védique 3 tomy 1878-83.
Oldenberg, die Religion des Veda. Berlin 94.

Rig-Veda obejmu. 1028 himn. (sukta) podziel. na 10 ksiąg
(mandala) wedł. rodzin poetów, z któr. wyszy. i wśród któr. były
przechowyw. Znajduj. się w niej komplet. panteo. bogów, któr. liczba
podana oras. na 33 - ale porząd. hierarchi. tych bog. i genealo.
dają się trud. określ. dzięki. dla tego, że bogin mało i rzadko
występ. Z tych bog. w tej epoc. najdawn. nie ma - nazyw. się
wszyst. devasami (świetlan.) lub asurami (panami)
Z bog.: na pierw. plan. ukaz. się Agni, Soma, Indra, Varuna
nazwan. Aditye -

Agni jest ogn. w trzech świa. na nieb. jako słoń.; w powiet. jako błyskawi.; na zie. jako ogień ofiar. Z nieb. zstępu. z po za chmur demonów: dla tego syn. wód; na ziem. rodzi się przez tarci. drzew (swastika) – rodzi się wszy. boż. w ofie. Tak jak ofia. sprowadz. wszystk. bog; stąd Agni identyfiku. się z każd. bog; ofia. zaś rodzi wszystk. bog.

Wspomn. dawniej o licz. personifik. słoń. wedł. chwil jego porod. [illegible] strop. nieb. lub jego dział., z każd. z tych personif. identyfiku. się ogień. W jedn. z hymn. (Atharva-vedae) czyt. że wieczo. Agni jest Waruna i staje się Mitrą (gdy rano wschodzi), jako Savitri przebiega powiet., jako Indra grzej. środ. nieb.

Podob. Soma, jed. z pierwiast. ofia. staje się siłą kosmicz. Jest to rodzaj upajaj. rośli. soma (pers. haoma). On także zstępu. z nieb., bywa identyfi. z Agnim – nazyw. się ojcem i zarządza. wszech rzeczy – króle. świa.; bogów. zwodzącej mu życ.; nazy. się król. nieba i ziemi, bog. i ludzi. –

Obok tego brahmana = modlit. brihaspati pan modlit. jako przyczy. siły. bog. i zem dla nieb.

Indra robi już w Rig-veda wraże. najgłów. boga. Z począt. mógł mieć podrzęd. miejsce – jako boż. deszczu, ale w miarę, jak się poważaj.

najezdź. aryjs. staj. się bog. grzmot. burzy i wojny

„Od jego blas[ku]. trzęs. się nieb; ziemia drży z trwogą. przed jego gnie-
siew. góry wzruszaj. się; mięknąc skały pustyń; leją się wody (4,17)
Obwoła: schwycił. grzmot, otoczo. siłą i potęg. obala ... jak
kołodziej drzewa, obala je jakob. ziele. (1,130)

Jako rzecze: potęgę walczy w bitw. ludzk. a wted. wierzą w
święt[ego] Indrę, który ~~[illegible]~~ zsyła śmierć. rzeczami grzmot. (1,55)
opis. jego dobrodziej. w bitw.

Dla tego Indowie niby poddaj. którz. ofiar. rob. króla,
odwrócili się od Waruny i przenieś. godno. najwyższ. państ.
na Indrę (10,124) =

Niewobeszło się bez walki:

„Gdzie Indra? pytają, a mów. że go nie ma (2,12)
Niech nam poryganią że służy. Indrze; mimo to chcemy
być pod opiek. Indry (I.4)

Nie ma Indry, tak mówił jed. i drugi; któż go
widział? (8,89)

ale jego wielbiciel „cierpliw. znosz. złorzecze. ludzi (3,30)

Sam Warn. uskarż. się:

Ja o Indro, jest. Waruna, władzca wszystk. bog! ‡

‡ Na co Indra:
Mnie żad. przemoc bosk. nie wstrzyma;
bom niezwyciężony; gdy upojo. jest.
trunk. i pieśnią: wted. boją się
mnie przestwory bez granic —
o piew. dodaj: Takim o Stwórco
znają bitb. wszystk. istota. jakim
Ty się wychwal. przed Warn. 4,42

Indra staj. się bog. wyłącz. wszyst.

Któż jest Ten, któr. co dopie. zrodz.; pierwszy bóg uduchow., swoją energ. zesłon. wszystk. bog.; on, przed którego siłą drżały oba światy, to, o ludz., jest Indra, wielk. w swoj. odwad.

Kto umocnił ziem. chwiejąc. się? Kto góry falujące uspokoił? Kto wymierz. przestworzy powietrzne? Kto zbudow. niebo? Indra, o ludz.!

Kto stworz. wszystk. te rzeczy żywe? Indra, o ludz. Indra jest tym, któr. stworz. słoń. i jutrzen.; Indra jest tym który rządz. wodami.

Indra to strzałą swą zabije grzesznych, zanim się spostrzeg. Indr. nie ustęp. upart. w oporze; Indr. bog wspomag. usłuż. biegaj. pokornym (2,12). Indra jest król. wszyst. bog., w nim zesr. się wszys. bogi; on jest jedynowład. wielk. nieb. i ziemi (1,100).

W miar. jak Ind. wzr. Waru. upad. i staj. się bog. wód. Ale w tym sam. Rig-wedzie są hym.: któr. wysław. Waru. jako Boga Najwyżs. i stąd wszys. Ludwig domyśl. się, że kult Indry nie jest bard. daw.

„Moje państ. (mówi Waru.) jest od dawn. wiek.; dlatego mnie,

stojące ponad wielk. życiem, podległ. za wszyscy nieśmiert.; woli Waru. posłusz. są wszyscy bogo; panuje nad mieszkań. najwyż. sfery (4,42)

Jak. zwan. boży element. któr. w inn. hymn. są wzywa. częst. wsp. raz. z Indrą, w hymn. zwróc. do Waru.: wiele nic są uboższe: Stwierdza mówi Engelb. Fischer w swoj. piękn. książ.: Heidenthum u. Offenbarg. Mainz 78 – p. 37:

„Nieb. i ziemia, słoń. księż. i gwiaz.; zorze porann. i wieczor.; powiet. i burze, ogień i wody – są tyl. stworzen. Warunę ich nisz. mię. O jak. personifika. lub deifikac. tychże w hymn. do Waruny nigdy. nie ma miejsca."

Waru. n.p. rozwinął ziem. jak rzeź., skórę; rozwiesz. przestwór z powietrz. i osadz. słoń. na nieb. Obdarz. rumaki siłą, krowy mlek., serca mądro: (5,85)

Wewnątrz dych dwóch połów świa. o Waru. znajduj. się wszyst. twoj. drogi stworzen. (7,87)

Waru. jest wszechobe: wszechwied. wszechwładn. bo

„On zna miejs. ptak. latających po powietrz; zna niby mieszkan. mórz statki, zna drogi. księżyc. ze swemi dzieć.; zna także księż. różnicę zrodzo; zna drogę wiatru; wśród ludzi stworz. sob.

doskonałaż ~~wsp~~ wspaniało; w nasz. własn. domach (I.25)

„Z wiel. mądro. urząd. wszyst. dzieła swoje" (7,80)

A jaki ten Waru. pet. przymio. moral: któr. w tej doskon. i licz. nigd. nie są przypadk. Indrze:

„Chwemy wcześ wyraz. tobie, potężnemu od wodz: jak ~~wyp.~~ tyś tak teraz ~~wyraz. ją chwem~~ i ~~nie~~ przyjęto; na tob. jak na górz. osadzon. są twoje prawa niezwruszo: o ty, które. nikt oszuk. nie potrafi. Uwolnij mnie z pęt. grzechu, wybaw mnie z bojaź. o Waru; przyjm mnie Teskaw. do sieb. o święt. Królu (2,28)

„Odpuść nam, w czem przewiniwszy. się nasi ojcowie, odpuść nam przekrocz. których dopuściliś. się sami Jako niewol. sług. chcę tema, który przebacza, i ja uwolnio. od grzechu. Głupców urząd. mądrymi Bóg dobrotli; on, najmędrsz. prowad. mądr. do zbawie. (7,86)

„Nie dopuść jeszcze, o Warunie, o Królu, abym już teraz schodził do domu z gliny; zlituj się nademną, o potężny, zlituj się. Gdy Trzęsący się chodzę tu i tam, podobny do chmury, gnanej przez wiatr, zlituj się, o potężny, zlituj się. Sam pierwsz ... pragnie. nawet gdy stąd pośród wód, zlituj się, o potęż. zlituj się! Gdy my ludzie grzeszymy przeciw Bóstwu, gdy przez nierozum przekraczamy twoje ustawy, nie karz nas, o Boże, w następ. tego grze. (7.89)

Zob. Rig. Wed. II. 28 u Marc Müllera Ursp. u. Entwickl. der Relig. 327.

Po śmierci:

„Naprzód, naprzód zdążaj po dawn. drog. po któr. odeszli przodkowie nasi. Wtedy ujrzysz królów, Yamę (=t.j. pierw. człow.) i Warunę. Bo- Znajdź się z ojcami i Yamą, znajdź twoje dobr. uczyn.; nakaz i dobrowol. w nieb. najwyż. Bez wady wracaj do nieb.; promieniejąco złącz się z twoj. now. ciał. (10,11)

„Kto zaś przekra. ustawy Waru. tego niech ogień pożera, ostrozębaty, płomieniem najgorsz. Grzesz., niewdzięcz., niewierni; nie pamiętali na to miejsce. (4,5)

Rezult. tekst., że w najdaw. epo. relig. wedyjs. Waru. jedyn. jest bog. Indów, stwór. nieb. i ziemi, prawodaw. przyro. i ludzi, rządzi wszystk.; który za dobr. a za złe odpła. w tym i przysz. życiu: Przebij. wyraź. pojęc. jedn. bog. o charak. przeważ. etycz. (Pesch, Der Gottesbegr. in den heid. Relig. des Alterth. 7)

Ten wiel. Waru. malej. z czas.; w X ks. Rigwedy nie ma już żadn. himn. wyłącz. jego czci poświęc.

Zwykle wspomina. jest raz. z Mitrą czy. wschodz. słoń. on władca zachodz. słoń. wieczor.; stąd himn. niektó. obu poświęco.: wyraż. przez jed. dualizm: Mitrâ-varunau - czes. mowa o dwóch Mitrasach lub dwóch Warunasach =

Tot. przestając. bywa do Indry lub z nim identyfikow.. Widzieliś jak. Indra góry bierz a wód. Waruna staje się bożk. wód. Ale staw. Indry także przechodz; on także powod. moc. o swoje: oczi, że traci głos i władzę. On musi ustąp. przed Vishnu i młodsz. bóstw: Indro uderz. w tych prawie: że im pójdź później. Ten mięs. ma charakt. naturalisty; im starsz. tem moralniej.

A gdy przestaj. ludz. wierz. w plasty. ukształ. bog: stąd. w ich miejsce abstrakc: Taka abst. jest brahma = modlit.

Ludwig: nie uleg. wątpliwo. że w Wed. brahma ozna. coś subjektyw. istniej; produkt myśl. relig: Podnosz. ducha, modlit. pieśń święta - oto pierwo. znacz.

Tak powst: Brahmanaspati lub Brihaspati pan modli. który zjaw. się w później. śpiew.

Z neutr. brahma modlit. powst. mescu. brahmâ modlący się Ale neutr. brahma stało się także nazwą bóstwa, w ten sposób: że modlit. uważ. ze rodz. obiety, ofiary, daniny - stąd brahma = ofiara. Ofia. zaś u późniejsz. braminów stało się potęgą, rządz. światem. Sam świa. w końc. uważ. za rodz. ofiary, którą Bóstwo ponosi, udzielaj. swoje przymio. innym jestestw. „To z niego świat

powst: wyobraż. sob. jako pokarm ofiar. skład. przy owej predświat. ofierze. Z tej ofiar. pierw: z tej praofiary powst. świa. zjawisk. Tak stało się Brahma źródł. pierwsz. świata i wszd. trzymaj. go razem (Ludwig, die Mantraliter. p. 296 i nast.)

Ale to Brahma nie jest jeszcze bóst. w czas. wedyjs: jest to abstrak. wymyślo. przez umysł filozof. bramanów w czas. wielk. epop. i późn. wiekach, który pozbaw. życ. i plastyczn. Nie budow. mu świąt. nie stawia. ołtarz. Jest ti rodz. monoteisty. panteiz: zawsze późn. reflex. umysł.

Ale pierwo. monot. tuczęściej[?] w Wedach: który bywa nie występ. jako abstra. pojęc. lecz jako Stwór. świata, Pan i Władca. ludz. odbicie w wysok. moral. pojęciu. W niejed. hym. Rigwedy nie ma śla. panteiz. nie można silniej wyrazić monoteizm. jak w ow. wierszu: „Raz tyl. zosta. nieb. raz tyl. ziem. stworzoną! (6, 48)

Ale w Rig-wedz. napotyk. jeszcze inne ślady monoteizm. Niektó. hym. zwrac. się do Viśvakarman (= stwór. wszech rzeczy) X. 82. Opiewa on ~~Opie~~ ~~tam~~ rzecz stwórczy wszechwiedzące: który ziem. stworz. a nieb. ~~pot~~ rozwinął potężnie, „ten bóg jedyny, którego oczy, usta, ramio. i nogi wszęd. widziała się, on stwórz. nieb. i ziem. +

+ X. 82: śnid.
„Ten, któr. jest nasz. ojcem, rodzicem i rządzcą, Ten, który zna wszel. porząd. i wszyst. światy, Ten który sam wszyst. bogom nazwy nadał. Ten jest przedmio. badan. i pragn. dla wszystk. istot ...
finis: „Tego, który to wszyst. stworz. nigd. wy nie poznacie, bo międ. nim a wami jeszcze leży coś drugiego; W rodzie: zgoła ~~przechodzą~~ przechodzą się tak. pierwszy, tyl. zajmuj[?] się i jakoby mgła otoczeni —

Obok Visvakarman napotyka w Wed. inną nazw. bóstw. mająca podob. znacze. Prajapati, pan wszech. stworz. Czas. jest to przydom. nadaw. inn. bog. czas. bóst. osob. a wtedy stawia jest zapod tami samemi stworz, co Visvakarman.
Powiedz. o nim (Rigv. X.121) że stworz. mocn. niebo i ziem. wierzcho i Stwr. i ~~drog. nieb.~~ to jest po nad niebiosy; że wzląd światł. w przestrzeń. powietrz. ..... Niech nas nie karze on, który jest ojc. ziemi, on, sprawiedli. który nieb. zrodził, on który stworz. wody wspania. przezwycięż; Prajapati, nikt drugi, trzyma w objęc. swych wszystk. rzeczy stworzo. i t. d.

W późniejsz. Wed. są jeszcz. inn. abstr.: np. Svayambhu = qui est a se lub Paremeshthin „najwyżs." ale te późnie.
Jest to zjawi. powtarz. się we wszystk. mitolog.: że dosyć wcześ. pojęc. o Bóst. coraz więc. wydrabnieją. w posta. mniej lub więc. zmaterjalizo.; a następ. wiedu. spekul.: z tych rozlicz. twor. wyobraź. wydziel. jedn. abstrak. ~~pojęc.~~ pojęc. U Ind. wynik. tego wszystk. history. była nau. o Brahmie.

Jest jedn. inn. bóst. które wyd. się starsz. od Waru. To bóst. w najdaw. hymn. jest już gwiazd. gorn. Przez długi czas gwiazdy. ~~mitolo~~ sanskrytolog. że w ogól. istnia. ta gwiazd. Zapew. wyr. dyaus

To wspól. kult. plemion. wszystk. nazwan. dowod. że należ. do prastar. czasów. Naw. tacy filolo. którz. jak. Schrader – Sprachvergleichg u. Urgesch. Jena 83 – dosyć sceptycz. patrz. na zdoby. dotychczaso. lingwisty: porówn. nie zaprzeczaj. tego faktu a tem tyl. różnią się od Maxa Müll. lub od innych, że przypis. Indogerm. pierwot. więcej naturalisty. i grub. pojmowan. tego bog. niejdawn. (str. 432) Jednakże nie daje na to żadn. dowod. to że w Home: a nawet jeszcze u Hora: (sub Jove frigido) Zeus występu. z pewn. cecha: elementar. siły – n. p. ἐνεροσπα, ὑψιβρεμέτης, νεφεληγερετα, κελαινεφής = mogą być skut: obniżen. się niż jego, zgrubien. jego idei – jak to stało się z Waruną. –

Może wyr: „jasny" lub „promienisty." oznacz. także atryb. morał; później dzięki: tej jasno. identyfiko. z nieb. materyal: Sen przydor. „ojca" tej. drugiej. się, że zacz. tego bog. uważać obdarza. charakt. morale.

Piękn. Charles Kingsley: „Niegdyś nasi przodko: oglądali się po ziemi i tak mówili do sieb: „Gdzież nasz ojciec nasz wszystk. jest. istniej. tak ojciec? Nie na ziem. bo ta zginie, nie w słońcu księżyc. lub gwiazd. bo te także zginą kiedyś! Gdzież on, który trwa wiecznie? – Wtedy wznieśli oczy swoje i zdawało im się, że widzą. +

verte!

7 6

+ i burz. toczyły się głębo. pod nim a także. hałas tego świa. niespokojn. ale niebo zostawało zawsz. takiem jasn. i spokojn. jak przedtem. Tam musi mieszkać ojciec nas wszystk.; niezmienny w nieb. nie znający. przemian; jasny i czyst. i jak nieb. bez granic a jak nieb. miłosier. i daleki."

Max Müll. dodaj. (str. 249) że 5000 lat temu nazyw. go Dyupater, późni. 4000 lat temu w Pendżab. Dyaush-pita – jeszcze póź. Ζεὺς πατήρ (podobn. stało się ze słon. u Indów) jeszcze później u Rzym. Jupiter – a za czas. Chrystus. Pana Frygoni. Germ. nazyw. go Tiu lub Zio – niepodobn.

+ za słoń. za księż. za gwiazd. za wszystk. co się odmien. i zniknie. nieb. jasne błękit, strop bez gran. po nad ziemią. Ten nigd. nie podleg. zmian. żadnym; ten zawsz. zostaj. ten sam. Chmury +

7 a/

i w Wed. i w późn. literat. które. ciągł. się zmach. Zwłaszcz. w tej drug. ale także w Wed. jest to częściej. rodz. żeń. i oma. po prost. „niebo". Późn. przekon. się, że zjaw. się w Wed. także jako masc.: dyaus, lub złoż. dyaush-pita = ~~niebo~~ i mimowol. przypomi. sob. ~~ze~~ greck.: Ζεὺς πατήρ i Taviš. Jupiter (pierwo-Diuspater, Dpot. Diespiter = także Jovis zamia. Diovis jako nom.) Nie trud. było także. wkor. na starogerm. Zio - i na skandyn. Tyr (w Eddzie)

Uważa. za prawdop. że już przed rozejś. się plem. aryjs.: czcił „Ojca niebios."

Znacze. jego bez. prost. Właściw. nie = nieb. lecz = świecący, lub świeci: bo to wyraż. źródłosł. div lub dyu. Stąd przypomin. deva = świecący = bóg = nadew. naszz. bog. jako epith. ornans =

Dyaus w Wed. niez. nazwa. ojcem, obok niego Prithivi (ziemia) matką, soma bratem, aditi siostrą.

Dyaus w Wed. zaw. położ. na pierw. miejsc.

Rigv. I. 191. Dyaus jest nazw. ojcem, Prithivi matką, soma bratem, aditi siostrą.

Ale także. zaw. ~~występuje~~ bywa wzywa: Rigv. 4, 1: Dyaush pitâ ganitâ

Ζεὺς πατὴρ γενετήρ Jovis pater genitor.

§. Słońce u najdawn.-Indów nazyw. się Sûrya, Savitri, Aditya, Mitra, Visznu, Puszan i t. p.

Słońce (surya) jest synem nieba (dyaus) zob. Max Müll. Urspr. u. Entwickelg der Relig. 1881 = p. 299

słońce jest małżonk. jutrzenki – albo ojcem jutrzenki – ale jutrzen. nazyw. się także cór. nieba, mogłob. więc słoń. być jej brat.

Także Indra nazyw. się rodzic. już to słoń. już to jutrzen.

Czas. jutrzen. jest rodziciel. słoń.

Słońce jest twarz. bogów = jest okiem Mitry, Waruny, Agni =

Sûrya (słoń.) nazyw. się prasavitri, stwórcą lub rodzicielem

To samo słoń. jako savitri = bóg odzian. na złot. wozie, o złot. kędzior., złot. ramio. oczu. i t. d.

Mitra = słońce, które rozwesela, rozjaśnia = słoń. poranne

Czasem Mitra = Savitri

Jenne więcej = Waruna = na tym sam. wozie, który rano jest złoty, wieczo. żelaz.

Wisznu = Słoń. które robi trzy kroki = rano, połud. wiecz.

Puszan słoń. pasterzy - dla tego jeździ kozłami, za berło służ. mu oścień wołowy, krótki mieczyk złoty jest - jego siostr. lub żoną jest Surya = jasność słońc. brane jako istota żeń.

Aditya w późn. sanskr. = słońce - we Wedach przydom. wszystk. bogów opiekuń. zat: Surya aditya, Savitri aditya, Mitra aditya - ale samo aditya już we Wed. = słoń.

Zob. M. Müll. 304 i nast.

Przedmioty Kultu.

§. Kult boski oddawany kamieniom. Oprócz odnośnych rozdziałów w cytowanych już dziełach Tylora, Lubbocka, Spencera, Caspari'ego i t. d. nie mamy żadnej monografii ~~[illegible]~~ wystarcz. z wyjątk. rozpra. Lenormant'a Les Bétyles 1881 –

Kult kamieni bardzo rozpowszech. jeszcze dziś w Ocean: w półno. Azyi, u Finnów, Lapończy. Murzy. W dawn. Amery. ciesz. się wielk. popularno.; w Peru istn. przed rozmigra. Inkasów i utrzym. się później; u Semit. był kult. narodo. – zob. Stary. Test. i Kaaba w Mekce. W Indyi. zwłaszcz. południo. dziś jeszcze ogrom. jest wiele święt. kamie.

W Grecy. czczo. dużo kamie: λίθοι ἀργοί – Paus. (VII. 22. 4) wspomi. o tym kul. w Pherae, gdzie leże. w świąt. 30 czworogran. kamie. obok posą. Herme: w Thespii symb. Erosa był prost. kamie. tak samo Herakl. w Hyettos, Zeusz Meilichios w Sicyonie. Artem. tamże – pierw. był pisan.

druga kolum. W Orchom. czcz. Charyt. w form. prost. kam. które spadł. z nieba

W Rzym. czcz. podob. tak. kamie. spadł. z nieb. – Magna Mater z Pessinus – Heliogabalus z Emezy był kamie. stożkowat. – podob. Venus w Paphos (Tac. hist. II. 3: ratio in obscuro)

W średn. wiek. musie. bisku. i synod. występo. przeciw kamu bałwochwals. – w Fran. i Angl. Dziś. chłop. jeszcze. więc. praktyk. zabobon. zwłaszcz. przy tak. kamien. w Pirer. na Hebryd. w Irland. i Norwe. Myją je i namaszczają, olivą lub masł. i ~~...~~ wygrz. im wzię. ~~...~~ życze. To samo schod. w Grec. za czas. Teofr. a jeszcze dziś w Palest. za czas. Izeja. (57, 6)

§. Kult roślin i drzew. Bastian, der Baum in vergleich. Ethnolo. Ztschr. f. Völkerpsycho. 68 = Bötticher, d. Baumcultus d. Hellenen 56 – Mannhardt, Wald u. Feldkulte I. Der Baumkultus d. Germanen u. ihrer Nachbarstämme 75 = II Antike Wald- u. Feldkulte 78 = Mythol. Forschung. 84 (po śmier. wyd.)

Chantepie de la Saussaye, Lehrb. der Religionsgesch. Freib. 87 – Bd. I

—

Kult roślin i drzew był prow. powszech.; odgryw. wielk. rolę w relig. dawn. Ary. i Semit.; panuj. dziś u wszyst. prow. lud. dzik. i nawet w relig. cywilizo. zachow. się, np. u Budd. Już Sanchon. tłumacz. go przez pochop. pierwsz. ludzi, aby czcić drze. i rośl. którym zawdzięcz. pokar. lub inn. pożyt. Twierd. to jesz. dzisiej Reville –

Usiłow. w najrozmait. sposób wytłum. ten kult.

Spen: takż. ten kult tłum. przez identyfik. drzew i roślin z przodk.: który od nich pożycz. sob. imion – lub przez pochodz. ich z okol. teraźn.; lub uczczeni. przez upajaj. sił. niektór. sok. roślin.

Inni (n.p. Schwartz, indogerm. Volksglaube 1885) twierdz. że uważ. drze. za symbo. mitycz. niektór. zjawisk. przyro. wyobraż. sob. chmury, burze, meteor. i gwiazd. jako drzewa nieb. a potem od nich przenosz. cześć na drze. ziem.

Baudissin (Stud. zur semit. Religionswiss.): drzewa u Semit. były uważ. jako znaki siły bosk. objawiając. się przyro. zwłaszcz. wiecznie ziel.: terebin. cyprysy, palmy, grana. dęby. To tłumacz. wystar. na niektó. wypad. ale nie na wszy.

a) Zarzuty od tego, że nie wszystk. drze. święt. były przedmio. czci relig. n.p. gaje bogom poświęc.: o któr. mówi Tacyt u Germ. któr. zastęp. miejsc. świątyni – do tak. gajów nie było wolno wszystk. wchodz.; drzew. w nich uważ. uroczyst. ale z tych uważ. nie można wytłum. całe. kultu drzew, jak chcieli niektór.

b) animist. tłum. niewystarcz. w wielu raz. jest prawdz.

ale przypuszcz. że lud. pierwo. wierzyli już w rozmai. istot.
niewidział. przebywaj. w drzew. Te istot. albo pojmow. jako
dusze drzew na zew. zniesione stające; albo jako duchy mieszkań.
Otóż jedna i drug. wiar. napotyk. się u wszystk. lud.
Mannhardt zestaw. boga. mater. z mitol. klasycz. i germ.
jako ducha mieszkaj. w drzew. uważ. za opiekun. już to jedn.
już to rodzin lub wsi całej. W Szwecji dziś jeszcz. mieszk.
w drze. z któr. uważ. jest życi. lub szczęś. jednost. i rodz.
Mannhardt wykaz. także. że obchod drze. majo. odbyw.
się pierwot. na cześć ducha, przewodnicz. wegeta: stąd
w wielu stron. 1. maj. lub na zielo. świąt. lub 24 czerw.
w Skandy. przynosz. z lasu uroczy. drze. ozdobiono. wstążką.
obnoszą po wsi, sadzą na miejsc. publicz. obwiesz. kiełbas. i t. d.
Tańcz. na około niego = wierząc, że przynosi. urodz: i dobrob.
Łącz. się z tem ogień 1. maj. i wybór hrab. lub król.
maj. któr. razem z hrabi. lub królow. odbyw. uroczys.
wjazd do wsi.
Ειρεσιώνη – Πυανέψια, Θαργήλια na cześć Heliosa,
Apolli. Artemidy i t. d. = Πυανεψιών = paźd. i poło. listo; Θαργ. od poło. maj. do poło. czerw.

§. **Kult zwierząt** jest najwięc. rozpowszech. a zaraz. przedziw. urozmaic. Ale to zwiększa trud. aby wytłum. jego powstan. za pomo. jedn. formuł. Gruppe n.p. tłumacz. go przeważ. z osobliw. stosun. zachodz. międz. pewn. zwierz. a pewn. bóstw. Każdy prawie bóg ma jak. zwierz. sob. poświęco. Ale wola. wtedy pyt. dla czeg. Bogu pewne. przypisyw. pewn. zwierz. jako swe.?

Grecy twierdz. o sob. (Plut.), że mieli tyl. zwierz. poświę. bogom, Egipcyc. zaś zarzuc.: że robili z nich bóstw. Dowod. to, że już w staroż. były rozmai. pogląd. na powstan. zoolatryi. Psychologi. pobud. dla któr. zacz. cześć zwierz. są rozmai. i liczne.

Człow. zwrac. do zwierz. symp. lub antyp. W pierw. raz. uważ. je za dobroczyń., w drug. za niebezp. usposob. W pierw. raz. brał je za objaw. dodatn. ogóln. siły życia w przyro., w drug. za potęgi niszcząc. lub do takich należ. jako ich narzęd. i symbo.

Że człow. pierw. upatryw. międz. sob. a niemi pewn. pokrewieńs. jest naturaln.; zwłasz. z temi, z któr. żył poufa. Oprócz tego podziw. w nich pewn. własn. n.p. siłę zręczn. lub roztropno. któremi niejednokr. przewyż. ludzi. Wierzo. także powszech. w metamor. czy ludzi w zwierz. czy zwierz. w ludzi. Z tą wiar. łączy się druga w metempsycho.

Gdy przypatrz. się sposob. oddawan. czci, widzimy

a) że ochrono jed. exempl. pewn. rodz. n.p. święt. węża we Whida (murzyni), albo

b) ochro. wszystk. exempl. jedn. gatun.

Gdy pierw. ma więcej napotyk. zwierz. tak św. otocz. wielk. troskl.
Ma (czci.) swoj. świąt. zwierz. każda. lub każdan. Któr. za życ. je starann. pielęgnow. a po śmier. uroczy. chowaj. – Apis

§. Starochins. religia jest mało zna. a jeszcze mniej zrozum.
To też zdały nowsz. badacz. o jej warto. etycz. i metafiz. ogromnie się rozchodz. Gdy jedni (Legge, Faber, Happel) mają o niej bardz. wyso. wyobraż. i przyw. monoteiz. być mniemają, inni (Tiele) przyw. na równi stawiają z szamaniz. północ. azyjsk. plem. a za treść jej podaw. głób. wiarę w mnóst. duch. i praktyk. czarodziej. Taki pogląd różn. panow. już w przeszły. wiek. gdy misyon. spierać się o to, czy imię Bóg wolno tłum. przez Shang-ti (= najwyżs. cesarz)

Najpierw. źród. z któr. by powziąć moż. wiado. o najdaw. relig. nie zaprzed. autenty. Mamy wprawd. tak zwan. księgi świę. ale w redakc. Konfucyusza (551–478 przed Chr.)

Klassy. literat. skła. się albo z pism staroży. zebr. przez Kong-tse albo przez niego. lub uczn. jego uczyni. W pierw. rzęd. przych. pięć ksiąg (King) i cztery Schu.

Najdaw. jest Yi-king, księg. przemian. Nie zost. nigdy spalo. bo uważ. go za niezbęd. do prakt. czarodziej. Treść ciem; gdy jedn. exege. odkryw. w niej rodz. filozofi. kosmogo: o dwoch pierw. męsk. i żeńsk. t. j. Ying (niebo) i Yang (ziem.) inni odtwa. z niej systyl. nauki. etyk. popular: oraz zabaw. spekula: bez wielk. warto. Jednak wszys. zgadz. się w tem, że księ. służy do proroków.

Plath, die Relig. u. d. Cultus d. alt. Chinesen (Abh. Ak.) Münch. 62 – –

Happel, d. altchines. Reichsrelig. von Standpkte d. vgl. Religionsgesch. 82 –

Victor v. Strauss u. Torney Shi-King 1880 w dobr. przekła. niem.

Id. Entstehg u. Gesch. d. altägypt. Götterglaubens Heidelberg 1891.

Legge, the religions of China 1880

b) Shu-king – wielk. histor. – pal. palo. w r. 213 – niektór. exempl. ocalo: ale uszkodz. To co pozost. zawier. dzieje chińs. od 17° do 7° stul. przed Chr. Ale ta książ. jak wspom: w VI stul. zosta. zredago: przez Kong-tse. Może dod. wiele swego: jak domysl. się niektó. na podstaw. tak zwan. roczni. bambuso: idące do r. 299 przed Chr. ale odkryt. dopier. 279 po Chr. w grob. jakieg. księc. prowin. Wei – (Tak wedł. ang. Legge Shu-kinga) Dla histo. jest Shu-king źródł. wyższ., dla pozn. dawn. ustroj. polity. pańs. i mor. i relig. ma jedn. wielk. warto.

c) Shi-king – podobn. palon. w 3m stul. a póź. naprawi. Kong-tse zebr. w nim 300 pieś. jest to zbiór z dale. wiek. ito: W tych pieś. mało mito. dużo zwycz. ludu. domo. w wojn. prowin. – są takie. utwo. liryczn. Te częś. obejm. wiek. poto. zbio; drug. częś: i trze: zajmu. się uroczysto. na dwo. cesar. i panegiry. na dynast. Tschen. Była to dynas. trzecia, za któr. żył Kong-tse. W 3m wiek. zosta. zdetroniz. przez dynas. IV Tsin – która spaliła r. 213 przed Chr. (2/3 ogrom. niezwniś. dawn. klasyc. litera. Ale już w 206 przed Chr. docho. do władz. dynas. V (– 265 po Chr.) Han i restaur. dawn. literatu.

‡ pierw. dwie dynast. Hia i Shang panuj. przed wiek XII przed Chr. – w wie. XII nastę. 3a dyn. Tschen i panu. do 3° wiek. przed Chr.

‡‡ Czwar. częś. Shi-kinga zawier. pieś. przy ofiar. i kult. przodk. wśród nich pięć pocho. jeszcze z czas. II dynast. t.j. przed wiek. 12m przed naszą erą.

d) Liki czwar. księ. kano. bard. waż. dla znajom. relig. ale zredago. ostatecz. dopie. na początk. naszej ery, za dynas.
V Han. Wyr. Li = ryt, ceremoniał, przyzwoi. = obejmu. wykona. obowiąz. relig. społecz. domo. = żadn. tem nie ma droga.
e) Tshünthsien (wiosna i jesień), jedyna księg. którą napis. Kong-tse - ja to rocznik. jego bliz. ojczyz. t. j. prowin. Lu od 722-494 - podob. bard. sucha
Osobn. wymien. Hiao-king - księ. o pobożn. - rozmo. międ. Kong-tse a jedn. z jego ucz. - Chiń. liter. osobo jej księg. ale nie przyz. się jak. treś moż. uchodzi do Czasu. Kongtse - w obecn. form. nie jest dawniejs. od dyn. V Han -
Przechod. pot. okresy Shu - któr. są najobfit. źródł. do pozna. filoz. Kong-tse, ale pisa. przez jego ucz. twor. Shu zawie. rozmo. Meng-tse, najwięk. z uczniów. Kong-tse, ale któr. urodz. się jak. 100 po śmierc. mistrz. Żył od 371-288 =

Thian = niebo
Shang-ti najwyż. cesarz
Shan duchy

Thian –
Ti
Shang-ti } zwykle pomiesz. między sobą, ucięże równoznacz. z nieb. Razem mowa o Hen-then, niebo i ziemia, pojmow. jako rodzice wszech rzecz. ale Plath odrzuca to twierdz.

Cesarze II i III Dynastyi wywodzą przodków swoich z owego mityczn. Shang-ti. Oboje tych bred. stów odgrywają rolę znacz. wiel.

Potem Ming = porządek, przeznacz.
Tao = droga = } obie pochodzą z nieba

Harmo. (fizykal. politycz. społecz. moraln.; mają stanowić razem harmonię jedno.

Ta harmonia obejmuje trzy jestestwa: niebo, ziemię, człow.

Duchy (shan) podzielo. się (na nieb. i ziems. (ludz.; a znow ludzkie na Kwei (ludzkie w ogóle) i Tsu (przodki)

Kult zmarł. cesa.; mędr.; dobroczyń. publi. i własn. przodk. do tego stop. góruj. nad całą życ. Chińcz. że dla niego życi. przyszł. mało budzi intere.: Przyszło. go o tyl. obchod. o ile one przedstaw. się jemu na tran. przodzin. – Nie moż. jedn. powiedz. że Chińs. żyj. tyl. w teraźniejszo=

że są „Diesseitter", jak pew. Niem. o nich powiedz. bo chorący wzrok ich nie zwróco: w przyszło. nie tonie on, pracież w teraźniejszo. jak materyali. racy on – on przedewszystk. utkwion – w przeszło. Gdy kto zostaj. w zachcu: zamyśl. zpada na cały szereg przodk. Nad zagrobo. exysten. nie lub. spekulo. ale tym silni. zajmuj. się exysten. tych którz. ich poprzedzi. w życ. Do nich zwracaj. się po radę, posiał. pomoc i t. d. Wyobraż. ich sob. zaw. bliski. dla tego mowa ich nazwis. wyry. na tablic; dla tego przy uczt. ofiar. w imien. przodk. przyzyw. ich wnuk., ubrany w szaty dziad. albo obcy chłop. mnyil. do tego zaprosz.

Osob. istnie. kapłan. nie ma – ofiar. i t. p. ceremo. sprawia. bywaj. albo przez urzędn. albo przez lud. przywat. Ofiar. skład. się w oltar. pow. sotur, albo przed wsp. lub podcz. nieurodz. lub przed wielk. polow. Król Wiel. ofiar. na cześć Nieb. tyl. kiesery skła.; jest to przyst. i wyraka panujac. Wielkorządz. i podobn. skład. ofiar. duch. opiekun. swoich prowi. lub pewn. miejscowo; lud swoim przodk. Istnieją na cześć zmarł. świąty; ołtarz. nich kapli. w dom. prywat. Shiking opisu. wspania. ofiar. na cześ przodk. z muzyka. śpiewa. tańcz. Zabij. zwierz., skład. ofiarę palo. kadzid. Z dawn. czas. tyl. jed. wypad. zna. gdzie zabi. człow. Celem ofiar jest utrzym. – porząd. przyrodz., odwrac. klęsk, zyska. dobr. W modlit. nawet. przebij. sposob. utylitarysty; raz tyl. wielkorząd. prowin. Tshen modli się o zdrow. chore. brata i oświad. się gotow. aby umrze. zam. niego.

Stwierdz. żeś Kult. przod. i stawi. ludzi do najwyżs. nieb. tak mię więcej się przedsta. że duchy przodk. równoleg. z nieb. za wzywan.; nie wol. jedn. twierd. że Kult nieb. z tak Kult. powst. Świadcz. przeciw temu 1° fakt, że przodk. II i III dynast. pochodz. wprost od Shang-ti, owe. najwyżs. cesa. któr. w Księg. Kanoni. zazn. jest jedn. racz. z nieb. (thien) – trud. twierdz. że Kult nieb. dopier. z ich apoteo. się wyrob.

2° punkt. tworze. się podob. Kult. w czas. histo. Kong-tse (Konfucyusz). Nie jest on założy. żad. relig.; nie ~~twórc.~~ stwor. żad. syste. metafiz.; wykład. tyl. drugim. sposob. etyk. odnośn. się zaw. do wzgl. poprzedn. Dla tego mało jużze a zaw. jest. zbieracz. i redaktor. dawn. litera. złożon. w Księgach. Mimo to nie ma dzisiej miast. gdzieb. on nie posiad. świąty. i gdzieb. mu nie oddaw. czci pośmiert. W każd. umieszcz. tabli. jego pośrod. a po obu stron. tabli. przodk. jego następcy. (po uprzednim kanonizow. / uczniów .. Otóż Kong-tse – choć nie lubi. zajmo. się spekul. teologią. i więc dbał o urządze. społeczeńs. i moralno. ludzk. na podstaw. potrzyt. owej ~~relig~~ harmo. o któr. wspomnia. – zaw. porząd. nieba i mówi o nieb. uważ. i za podwali. moralno. i za najwyżs. powie. w nienagi.

3° Wśród wiele zestaw. miejsc z Księg starożyt. chiń. które

Plath, Confucius u. seiner Schüler Leben u. Lehren München 1867–1874 (Abhd. der Akad.) za to czterny wspo.
Faber, Quellen zu Confucius u. dem Confucianismus 1873
Lehrbegr. des Confucius (1872)
Von der Gabelentz, Confu. u. seine Lehre 1888 –

wyraż. się sposob. wznios. o Nieb. Znak graficz. złożo. z dwóch znak.: wielk. + jedyn. = nieb. coś wielk. i wyjątk.

„Ponieważ jedno tylk. nieb. jakż. moż. być wiele bogów?

„Nieb. wspaniał. nazyw. się jasn., towarzy. tobie, dokądkolw. idziesz; nieb. wspaniał. nazyw. się świetlanem, idz. dokąd. kolw. wiedziesz!"

Thien nazyw. się przodk. wszech rzeczy; najwyż. który jest na górze. Jest wielk. twórca, który rzeczy robi, jak garn. naczyn. z gliny.

Mówią księg. o zamiar. lub o woli nieba, o wyrokach nieb. lub opatrzno.

Mędrcy, którzy. lud naucz. przyjm. z nieba; niebo Konfucj. woli. na kształt budzika dla ludzko.

Konfu. nieraz zapoznan. i prześlad. wołał: niebo zna mnie!

Innym duch. składa. ofia.: ale nie wiel. o nich mówi:

„Czcić bogów, ale trzymaj. się zdala od nich".

Jaki. usługi mamy oddaw. duch. skoro nie znam. jak. mamy oddaw. ludz. i t. d. Było w nim coś Sokrate.

4° Moż. także wziąć na pom: tery nacz. powa: Lao-tse'go, wielk. auto: dzieła Tao-te-King. Daleko stał. od Kon-tse' (ur. 604) nad go wolni. i był od niego. głęb. myśli. jak

Vict. v. Strauss, Laot-se's Tao-te-king 1870
Tenż. Essays zur allgem. Religionswissensch. 1879
Dawn. tłum. Stan. Julien le livre de la voie et de la vertu 1842 =
Reinh. von Plaenckner, Lao-tse Tao-te-king der Weg zur Tugend Leipz. 70 –

sądz. Chińcz.: ale mniej popular. i mniej wszystk. Kon-tse sam uważ. go za większ. mistrz. Laot-se = ~~wiel~~ stary mistrz. Nie szczęd. życ.: wiersz. na zachod. pograni. cesar. i tam swoj. dzieło napis.; umar. nie wiad. gdz. na obczyź.

Książka ta posiad.: wszys. się na 81 krótk. rozdz.: do któr. Chińcz. wszys.: napisa. mnóst. komenta.:
Wstęp (rozd. 1-3), pot. wykła. o Tao, pierwi. wszech. rzeczy (roz. 4-37), pot. o Te (= cnota), względ. o moraln. (38-52 pot. o polity. (53-80) – ostat. rozd. epilo.

Laotse tak. na star. powoł. się auto. chce nie zabrać. sob. now. spekula.:

1 rozd. tak. się zacz.: Jest Tao, któr. moż. każde. okaz. w sposób zrozumia. ale to nie jest owo wieczyst. Tao w swoj. doskonało. zupełn. Gdyby ś. mu chcieli nadać nazw. ona jednak nie potraf. b. ~~który~~ jego oznacz. wieczyst. Tao.

To nie wypowiedz. Tao jest twórcą nieb. i ziemi; drugie zaś Tao, któr. moż. każdemu w spos. zrozum. okaz. jest owo czynn. twórcz. siła przyro.; przyro. sama, obrazowo mówiąc rodzicielka wszystk. co jest.

W rozd. 14: Gdy ku niem. oczy wznosisz, nie widz. go, bo jest niewidz. (y) dosło. bezbarw.
Gdy chcesz go podsłuch. nie ~~słysz~~ słyszysz go, bo jest bezgłośn (hy)
Gdy po nie sięg. nie moż. go ująć, bo jest bezcieles. Dla tego
nieopis (oney). Te trzy przymio. nie dają się bliż określ.
raz. ogarnięcie istot. tego, co jedn. jest, Tao =

Jest zat. niewid. Tao bezbarw. bezgłoś. bezciels ~~bezgł~~
I + hi + Wei

Jezui. w osiemnast. wieku (O. Prémare) a jeszcze w tym wie. więc. Montucci, de studiis sinicis Berol. 1808 widzi. w tem allus. do Trójcy.

„ Max Müller p. 228 Einleitg in d. vgl. Religionsw..

O. Amyot w treści wszystk. zgłos. widzi. trzy osob. Trójcy.

Abel Rémusat: że I-hi-wei = Jehova, bo trzy te sylab. nie maj. w chiń. żadn. znacz. – przypomi. grec. Ἰαῶ i nie natych. o stosun. z Żydowstwy.

Stanisl. Jul. dał dzisie. dobr. tłum. bezbarw. bezgłośn. bezcieles.
Ale jeszcze Victor von Strauss bron. Rémusata =

Jedn. zdan. tego uczon. sinologa dale-lepsi. Od około. tysiąc lat a może i dłuż. w pierwsz. porzą. mają Chińczy. kult przodk. i wykony. go od ojca. do każd. ucznia: ale kult ten był zaw. sprawą domu lub pokolen. +

+ więc jedn. duch przod. nie stąd się boj. ani zemś. dla nich. =
To samo o Egip: Entstehg. u. Gesch. des alt-egypt Götterglaub. 91 Heidelb.

ogień, któr. w ziemsk. swej form. jest odblask. nieb. ogn.
Ale gdy ogi. nieb. ożyw. ziemsk. unos. i wszyst. zamie: w
ciemno: palac wszyst. na popiół. Powiet.

Ueb. den Ursp. der Cult. in sociolog.

Einleit: a) Bedtg. der Sociol: für d. Gegenw.

b) Sie muss den Ursp. d. Cult. eingeh. bespr:

Entwick. der The.: 1) Urspr. der Cult. bei Materialis.

2) Ihre Argum.

α) zoolog:

β) anthropol.

γ) ethnolog.

3) Kritik der Argum.

α) zoolog: Komen vorläuf. nicht in Betr:

β) anthropol.

γ) ethnolog:

4) Conclus:

Die Argum. der Mater: reich. nicht aus um d. ursprüng. Wildht zu behaupt.

I tut. wprawdz. bogact. niepnejsz. uwagi. ale daj. się Tetu. i natad. wpozad.
na oko. wiek. porte. Cho. właści. biogr. zaled. jed. uzoi. cud knajz wzoro.
nie wstęp. nie na tem że odnaiś. w nią 20 et. dzieje oras. krwe. oras.
ich: zew. wznios. i ped. żyć. Jest to obr. wdc. do któr. dobr. przepy:
vamy. Oczywiś. miło. auto. catej zwo. do vesa: któr. male. najczęst.
kolo: Jeg. meod: jego postęp. z żon. i syn: obraw. z poezje: a przedany.
jego. życ. wewn. ducho. o ile zwrn. je z pamięt. skreśl. Ichk. kort.
ryt. Ale w ant: sił. twór. i wstęp. rad. nie idą w parz: a zwyt.
zwyk. dziw. się, że o portr. któr. tak mister. twor: wydaj: regular.
rad. wespołsz. Zwykl. moż. złoż. gdy za pomo. wiern. jego twor.
Lcäpew. ces: być jak. z wstęp. i najwład. lud. ale jeś. być tak.
jak. aut. go przedsta: a o ile zach. moż. jest on prawd: Jeśl żadn
ałęż. uwag: po nim wszy. żeło. w sev. jak. gdyb. wzor. być um. „bo = 488
z nim filoz. panow." to dopraw. nic ma. do tej. pomo: — nie mów. jako
chwali. — o tem wię — lec jako zwyk. śmier. Bo ostate. zdezorgani.
imper. To być rad wielu współy, to rad pomnoż. ojczyz.

Spen. widerlegt sich selbst = I. 46–47

V Der primitive Mensch – physisch I. 50 sq.

Nachdem der Verf. viel. Beisp.: zusammengest.: aus denen erhellen soll, dass eine durchschnittl. gülti. Relation zwisch. Barbareath. u. gering. Körpergr. bestch. soll trotzd. er ein. ganz. Reihe von wild. Stäm. anführ. welche ausserordt. gut gewachs. sind – stellt er sich die Fra: (p. 51): ob der niedri. Wuchs ein ursprüngl. Merkm. niedrig. Rassen sei od. erst nachträgl. durch ungünst. Verhältn. hervorgeruf. wurde, in welch. sie gewalts. versetzt wurd. nachd. sie aus bess. Wohnsitz. durch höher. Rassen vertrieb. word. war? =

Die Antwor. hierauf fällt ungem. vorsicht. aus (p. 51) D. Verf. giebt zu, dass der klein. Gest. Wuchs der Eski. Lapplän. u.s.w. d. Zwerggestalt der primit. Mensch. beweis. darstell. soll. auch von den Buschmänn. gelt. = „Da die Schwächeren stets von d. Stärkeren u.s.w." Somit kann d. Kleinht etc. = 52 c

Dann sagt er wieder: dass wir nicht berechtigt sind, den primitiv. Mensch. u.s.w. (52) = und schleint ganz allgem. = 53 =